

gereformeerden dan in onze dagen. Ik bedoel niet te herinneren, dat er Deputaten zijn voor de correspondentie met de buitenlandse kerken, maar veeleer, dat zich eenige mannen vereenigd hebben louter met het doel om na te gaan, waar nog Gereformeerde Kerken en groepen zijn en dan te trachten daarmee in contact te komen. Ook mag ik als bekend veronderstellen, dat er een actie in werking is, die in het bijzonder bedoelt de gereformeerden in Duitschland de hand der hulpe te bieden, opdat door herleving van het gereformeerde leven een kracht voor die natie bewaard en vermeerderd worde, die het gehele land ten rijken zegen kan gedijen. Nu is het heel goed, dat in onderscheidene van onze kerkelijke organen van tijd tot tijd mededeelingen voorkomen uit het kerkelijk leven der verschillende landen, doch dit is niet voldoende. Betrekkelijk veel konden wij lezen over Hongaarsche toestanden. Meerdere Hongaren traden in onze kringen op. Velen onzer reisden naar Hongarije. Ontalige vele families hadden maanden lang kinderen uit gereformeerde gezinnen in haar midden. Toch zal het getal dergenen, die zich een tamelijk goede voorstelling kunnen maken van de Gereformeerde Kerken in Hongarije wel uiterst klein zijn. Dat gaat ook niet gemakkelijk! Toch wil men dat graag. Wat men heeft wil men kennen. Er is een nauw verband tusschen den graad onzer liefde en de mate onzer bekendheid met wat en wie wij sympathie toedragen.

Wat weten wij eigenlijk van de gereformeerden in Duitschland?

Eens zette ik boven een artikel in deze rubriek: Waar zijn ze gebleven? Ik vraag dat in verband met mannen van name uit vorige dagen hier heel goed bekend. Ik bedoelde te vragen: zijn er nog van die kracht en van die betekenis? Thans kan ik daarop mijzelf wel antwoorden. Waar ze te vinden zijn, weet ik nu al beter dan toen ik die vraag stelde. Er zijn nog gereformeerden in Duitschland! Niet weinige zelfs! Mannen wier bazuin een helder geluid geeft. Met alle vrijmoedigheid durf ik tot nadere kennismaking dringend onze menschen, die gelooven in de katholiciteit der kerk, aanbevelen zich te abonneren op de „Reformirte Kirchen-Zeitung“. Dit blad, het orgaan van den gereformeerden bond voor Duitschland, wordt heel goed geredigeerd. Daarin schrijven mannen, die voortaan staan in de gereformeerde actie. Zoo kan men zelf oordeelen over het karakter van hun gereformeerde zijn. Dan kan men lezen met welke ontzaglijke moeilijkheden, die „bondsmannen“ hebben te worstelen. Misschien schouwen zieners reeds een wolk zoo groot als eens mans hand. Het kan zijn, dat anderen al hooren het geruisch als van een sterken regen.

In die Zeitung schrijven onderscheiden mannen „stichtelijke stukken“, meditatieën. Voor korten tijd o.a. de jonge professor van den bond Bardt uit Göttingen, wiens meest bekende werk over den brief aan de Romeinen nog onlangs besproken werd door Prof. Grosheide. In het nummer van den 15 April staat een breed uittreksel van een preek door Kurt Rebermann in de Gereformeerde Kerk van Göttingen gehouden, over Luk 11:27, 28. Heilig ernstig dringt de prediker er op aan, dat voor de Gereformeerde Kerken in Duitschland voor alles noodig is: het Woord Gods te hooren en te bewaren. Maar in het bijzonder trok mijn aandacht een artikel van Ds Kolfhaus van Vlotho, Westfalen. Het dreigend gevaar voor kleine gemeenten om te worden opgelost. Smelten de kleine gereformeerde gemeenten op in die delen van Duitschland, die overwegend Lutherisch zijn, dan verliezen zij haar naam, geschiedenis en karakter. Gebeurt dit, dan zal dat vooral te wijten zijn aan de slapheid der gemeenten; sommigen zijn totaal dood. In de oogen der „Unie-mannen“, de voorvechters van de geünificeerde kerk, een erfenis uit het begin van de vorige eeuw, toen men niet meer Lutherisch en niet meer gereformeerd was en wilde zijn, zijn gereformeerde gemeenten overbodige weeldeartikelen. Ook in Duitschland wil en moet men bezuinigen! Dan dit maar het eerst op de Gereformeerde Gemeenten! Smelt ze dan samen met Lutherische Gemeenten! Vele Gereformeerde Gemeenten hebben het verdiend, naar Kolfhaus' oordeel, dat zij geen achtung genieten. Daarbij komt, dat de kerkelijke besturen van de vroegere koninklijke-pruisische landskerk nooit vrienden waren der gereformeerde groepen en dat zij schijnen tot op den dag van heden weinig te hebben geleerd inzake hun verhouding tot de gereformeerden. Zwaar rekent Kolfhaus het vele gemeenten toe, dat zij er het allerminst en allerlaast naar schenen te vragen bij de beroeping van een predikant of de begeerde man wel gereformeerd was. Van de kerken, die zich bij den „bond“ hebben aangesloten of dat nog zullen doen, mag geen enkele hare zelfstandigheid verliezen! Onder de tegenwoordige moeilijke omstandigheden valt er niet aan te denken, dat alle kleinere of grotere groepen van gereformeerden een eigen predikant zouden kunnen hebben, echter, dan mogen zij niet verbonden worden aan een Lutherische predikantsplaats, doch dan dient zij ter beschikking te worden toegewezen aan den naastbijgelegen gereformeerden kerkeraad. Onze gemeenten gaan niet onder, aldus leest ge dan verder, door een vijandige hoo-

ding der Lutherische Consistories, maar zij sterven door eigen zelfgenoegzaamheid en door gebrek aan gevoel van verantwoordelijkheid. In zulke kleine gemeenten dient men „leeskerk“ te houden en zal men zich tevreden moeten stellen met van tijd tot tijd te genieten de levendige verkondiging van Gods Woord. De ouderlingen moeten huis- en ziekenbezoek doen! Zelfs zullen zij, gelijk dat reeds het geval is in de kleine gemeenten van het Oosten, het catechetisch onderwijs moeten geven. Vooral de bond heeft een heerlijke roeping ten opzichte van deze met den ondergang bedreigde kleine gemeenten. De bond moet het houvast worden voor deze vereenzaamde groepjes. En eindelijk wordt er sterk op aangedrongen, dat de Gereformeerde Gemeenten zich ambtelijk nauw bij elkander zullen aansluiten. Het is mij, als ik verder lees wat Kolfhaus voorslaat, alsof ik een stuk lees zooals die lang voor de Reformatie van '86 in „De Herant“ verschenen. Men leze de „Kirchen-Zeitung“ en zal zich verblijden!

In nr 17 staat een vrij goed artikel over de „evangelischen Kirchen der Niederlande“, van Leuffs uit Barmen. Toch blijkt er uit, dat de schrijver niet genoegzaam met onze kerkelijke toestanden bekend is. Ik weet niet bij wien of waar hij zijn licht opstak. Hij noemt ons bijvoorbeeld steeds „Alt-reformierten“. Hij acht een groot gevaar voor het Protestantisme in ons land „de verregaande versplintering“. 't Is noodig, dat men zich in den kring van den „gereformeerden bond“ nog beter oriënteert op onze kerkelijke kaart! G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Predikanten en onze Chr. Pers. (Vervolg.)

We willen niet beweren, dat er geen predikanten zijn, die zich op enkele liberale dagbladen moeten abonneren. Dat zijn dan deszullen, die zelfs in de pers leiding moeten geven, die van de vrijzinnige beschouwingen en uitspraken moeten kennis nemen, om daar aanstonds het eigen beginsel tegenover te stellen. Maar dat zijn slechts enkelen. De meeste predikanten kunnen zich niet op dien plicht beroepen, wij de Christelijke pers zich bejert ook van de hoofdzaken der liberale persbeschouwingen verslag te geven. En mocht het te doen zijn om wat meer „nieuws“, dan zou 't juist op hun weg liggen, de Christelijke dagbladen niet alle vermogen te steunen, opdat ze nog tot verdere uitbreiding moge komen, en niet de onze beginselen vijandige pers met voorbeeld en met geld te steunen en te sterken.

En wat die familieadvertentie van Gereformeerde predikanten in de liberale dagbladen aangaat, dat lijkt al heel zonderling. Waar die predikanten hun Geneenteleden tegen het lezen van zulke bladen waarschuwen, mogen zij niet verwachten, dat de Gemeente daardoor met de familiegebeurtenissen van haar leiders en leeraars in kennis gesteld worden. 't Schijnt tegenwoordig deftig te moeten zijn, als van verlovings, huwelijks, geboorte of overlijden in de liberale pers bericht wordt gegeven. Als men eens heeft, hoe zulk een verkeerd voorbeeld werkt! „Als de dominee dat doet, doen wij 't ook“, zeggen menschen van eenige maatschappelijke positie dan. „'t Schijnt goed te staan!“ En zoo werkt het kwaad door.

Dezer dagen heeft men nog in de „Kerknieuws“ rubriek van ons blad kunnen lezen, dat Ds Schilder en Dr De Moor in zake berichtgeving de vrijzinnige pers willen boycotten, omdat daarin voortdurend smalend en spottend over alle Gereformeerde actie geschreven wordt. Hoe pijnlijk doet het dan aan, telkens te moeten zien hoe Gereformeerde predikanten hun familiegebeurtenissen in diezelfde vijandige pers publiceren.

't Is toch zeker niet noodig er nog op te wijzen, dat diezelfde liberale bladen, die de Gereformeerde levensbeschouwing, de kerkelijke ambten en heel het kerkelijk leven bestoken en in een bespottelijk daglicht stellen, ook een belangrijke bijdrage leveren tot de zedelijke ondermijning van ons volksleven. Men behoeft slechts te letten op de uitvoerige verslagen van schunnige tooneelstukken, vol van leugen en overspel. De rubriek, waarin de predikanten hun familieadvertentie plaatsen, bevat ook — juist daarop wijst men ons — allerlei annonces van opera's, bioscooptheaters en cabarets, die het geachte publiek uitnoodigen tot het bijwonen van de „Munchener Passiespelen“, „De Tante van Charlev“, „Samson en Dalila“, „Bleek Bet“, „De Straf der Zonde“, „Rooie Sien“, „Groot Gemaskerd Bal“, „De strijd tegen de Apachen“, „Maskers en Wijn“, „Het Verleden eener Vrouw“, „Dansavond“, „Harte Troef“, „De Bajadère“, „De Big van het 168ste“, „Het Laatste Oordeel“, „Sodom en Gomorrha“, „De kuische Suzanna“ enz. enz.

De predikanten, die voor God niet kunnen verantwoord worden, dat zij door abonnement of advertentie de liberale pers steunen, staan medeschuldig aan de vernietiging van de Christelijke moraal, die ons volksleven nog bezit. We zullen maar niet verder doorgaan op dit chapitre. Ieder kan weten, en een predikant zeer zeker, hoe oneindig ver de verderfelijke invloeden van zulke lectuur en zulke advertentie werken.

Een predikant kan sloven en zwoeven om voor den Zondag twee uitnemende preeken klaar te krijgen. Maar als een jongmenschen ziet, dat zijn dominee een liberaal blad leest of daarin zelfs adverteert, en daarom ook zulk een courant gaat lezen, kan hij door een enkele advertentie verleid worden tot het bezoeken van obscure gelegenheden waar de zonde broeit, en waar hij mogelijk de ellende van geestelijken en zedelijken ondergang tegemoet gaat. En dan kan zulk een predikant den volgende Zondag wederom een paar kostelijke preeken leveren.

Maar intusschen ondergraaft hij zijn eigen levenswerk.

Maar niet alleen om de schadelijke gevolgen, ook om den Christenplicht hebben de predikanten aan de liberale pers hun stem te onthouden.

Is men niet tevreden over de Christelijke pers, dat men 't haar dan zegge. Men wijze haar arbeiders op het tekort en helpe meezoeken naar de aanzuivering daarvan. Wie den arbeid aan de Christelijke pers, die toch dag aan dag ons Christenvolk heeft voor te lichten, niet kent, kan niet beseffen met hoeveel moeilijkheden men daar te worstelen heeft. Welmeenende critiek wordt in dank aangevaard en steun — niet enkel met het woord, maar vooral met daad — brengt ons vooruit. 't Is zelfs plicht.

Wie echter naar den vijand overloopt, heeft hier alle recht op critiek verloren.

Hongarije—Holland.

Een aardig kiekje geeft Ds Biberaner (geestelijk-verzorger van „Bethesda“ in Budapest) van zijn reis naar Holland.

We ontleenen het aan „de Hongaarsche Heraut“. Niet „voor de aardigheid“ alleen, maar ook voor de vaardigheid van het volbrengen van onzen plicht tegenover de Hongaarsche geloofsgenooten.

Het was een vriendelijke leiding Gods, dat mijn vrouw en ik eenige weken in Holland mochten doorbrengen. Zoo gaarne had ik direct na onze thuiskomst iets over onze reis geschreven, doch werd hierin verhinderd door veel arbeid die op mij wachtte.

Met schrik zagen wij, dat gedurende onze afwezigheid van vier weken hier niet alleen de prijzen van levensmiddelen en kleding enorm gestegen waren maar ook die van vaste goederen.

Ook waren wij bezorgd en bedroefd, dat niet tegenstaande het ernstig zoeken van maandenlang naar een huis met tuin voor ons Hollandsch-Hongaarsch Kinderhuis dat nog altoos zonder resultaat was gebleven; wij namen dan ook het kloek besluit om er alles op te zetten, dat dit nu slagen mocht. Dit kostte natuurlijk veel tijd, moeite en kracht, want dikwijls liepen wij uren lang overal heen, door regen en mist en sneeuw, zoodat de lieve Hollandsche broeders en zusters als ze ons hadden kunnen zien toch wel overtuigd zouden geweest zijn, dat het waarlijk niet onze schuld was, dat het zoeken nog niet tot vinden geleid had. Maar eindelijk, wat een vreugde!... het huis was gevonden!

Toen volgden weer allerlei arbeid en overleg, eer de koop gesloten was; toen de voorbereiding en oproeping tot een groote algemeene vergadering, toen Kerstfeest en Nieuwjaar met al de feestelijke heden en in Januari nog allerlei wat niet voorzien of verwacht was...

Als ik nu achteraf, nu alles wat ik weer doordeede, na zooveel indrukken die ik gehad heb, en dien berg van arbeid waar ik mij doorheen gewerkt heb gedurende de laatste weken, weer aan onze Hollandsche reis terug denk dan is die voor mij als een onvergeteljk-schoone droom...

Te Nijmegen en Arnhem, even over Holland's grenzen, hadden wij zulk een hartelijke en warme ontvangst als wij ons nooit hadden kunnen voorstellen. En dan denk ik terug aan de eerste Avondvergadering te Nijkerk, de overvolle Gereformeerde Kerk, badend in een zee van licht en de liefelijke tonen van het Hongaarsche volkslied dat ons tegen ruischte, aan het prachtige Tehuis en al die vriendelijke menschen te Snek, aan die heerlijke auto-tochten door Gelderland en Friesland en al de aangename ontmoetingen die wij toen hadden, aan die vaart over de Zuiderzee met zijn donkere golven, aan het onvergeteljk Haarlem. Dan denk ik hoe wij daar te Haarlem eenigen tijd gastvrijheid genoten hebben bij trouwe vrienden en van daaruit weer andere Gereformeerde gemeenten bezochten en overal met liefde en vertrouwen ontvangen werden. Hoe wij Amsterdam en Kampen bezochten, die twee sterke pilaren van Holland's Gereformeerde cultuur en wetenschap, daarna Rotterdam, waar wij oude en nieuwe vrienden vonden en Utrecht, de oude universiteitsstad met zijn aardige Begijnkerk, waarin onze laatste aangrijpend-schoone bijeenkomst plaats vond en toen, als een waardig besluit op dat alles nog ons tweede verblijf te Arnhem, dat ons zoo zeer heeft goed gedaan.

Dat alles te zamen was als een onvergeteljk, heerlijke droom en toch... het was geen droom maar alles waarlijk doorleefd! Een keten van gebeurtenissen waarover wij met dank in 't hart getuigen mogen, dat wij er door verkracht en welgedaan zijn en dat ons geloof er door versterkt werd.

Toen mijn vrouw en ik het besluit moesten nemen om met ons beiden gedurende vier weken ons arbeidsveld te verlaten, waarvan wij dan zoo geheel zouden zijn afgesneden, heeft ons dat heel veel moeite gekost, want hoevele kleine en grootere vragen, moeilijkheden van allerlei aard doen zich dagelijks voor in zulk een omvangrijken werkring, waaraan men zoovele jaren reeds verbonden is geweest. En hoe heeft nu die plotselinge overgang naar Holland in een voor ons nieuwe wereld, waar rust, arbeid en normale verhoudingen gevonden worden, een weldadigen invloed op ons uitgeoefend! Het was ons of wij weer terug leidden in den tijd voor den oorlog toen het leven in Hongarije ook schoon en rustig was.

Nu leeft men hier in een voortdurende spanning! De toenemende stijging van prijzen, zoo bezwaarlijk waar het gaat om het in stand houden van zulk een groote inrichting, is voor ons een alomtedurende en groote geloofsbeproeving. En nu moeten wij het ervaren, dat in Holland ons geloof weer gesterkt werd. Hiertoe werden onze Hollandsche Gereformeerde broeders en zusters met hun gezond vroolijk Christendom door den Heere gebruikt. Wij hadden reeds goede vrienden en door hen werden

wij weer ook weer legemoel arbeid v toonde Ge wij hopen en „Betha worden z

STE

Hooggeachte

Laat ik moe dat we Uw ronden nal zaker wel e gentie in in den vragen werk. U ter r hen dankbaar. Uw glashelder dan trachten, men bezwaren. Mijn eerste aaze kerke zit Voetiu zing. Mei de de voornigde heerschende w anders in art ket saamgeva herust. In de gemeente slech dan met deze na toe van die zij mochten in postal en oc getallen, maar di aan de stil deduimen. In De onderlinge en der dinker in art 4 B ad geschiedt herwil bij dez der gemeente, voor de gro. al staat daar door de geme natie of goeds leerend karak

Onder tussch Kuyper. St in zijn brochu ginnordial y rderel, en d gemeente bij belndrukkin de 55. Toen van het kerke begon op te d met konden o aan aan de eugelijk niet v en een advies ing in een Kuyper uit V naar diens oo de gemeente macht is; o 2:12 van de macht zijn uit te zijn, omdat en de 19e eeu van 1892 zo maar in het v en uit de 16

Zoo plaats kerkelijk vrouv bezeggend v regering is p vande-vragen lang benevel nevelen op e meer duidelijk die door U, i in Uw referat reeneeren al ming der gem dragers te ko draagt slechts ik hier even stemning, ma element beslo trekkelijk lig of zij f werkte do wat nimme ment van a lyke Gere approbati macht bij meente in door voor ren gaan l Heeren" (S is, al, dat n goedkeuring, it, en nog w

Onder de fabriek behoort

— eigen leven

dijke gevolgen, de predikanten onthouden. Hetzelfde pers, haar arbeiders naar de aan van de Christus is Christenheit niet beoefenen of te worstelen dank aanvaard, maar vooral is zelfs plicht, oopt, heeft hier

— Holland, rauer (geestespest) van zijn sche Heraut, maar ook voor n-onzen plicht nooten.

Gods, dat mijn dland mochten direct na onze schreven, doch arbeid die op

ronde onze af deelen de prijzen norm gestroom goederen.

toef, dat niet n maandenlang in Holland schied, zonder reus, ook het kloek, u dit nu slagen tijd, moede en en lang overal uw, zoodat de ers als ze om vertuigd zoudn aze schuld was, on geloid had, het huis was

id en overleg, e voorbereding ne vergadering, al de feestelijk, al niet voorzien

ik weer door gehad heb, na oorleengewerk voor aan onze die voor mij als

over Holland's dike en warme n kunnen voor e eerste Avond. Gereformeerde en de lieflijke d dat ons tegen i al die vriends heerlijke auto land en al de en hadden aan e zijn donkere dem. Dan denk tijd gasterijheid n en van daa neenten bezoch rouwen onlvan en Kampen be Holland's Gere daarna Rotter rinden vonden al met zijn aar ste aangrijpende toen, als een s tweede volrijft goed gedaan, onvergeltelike, cas geen droom t kelen van ge lank in 'hart erkwt en welc versterkt werd, besluit moesten nde vier weken an wij dan zoo ft ons dat heel eine en grotere aard doen zich jken werkring, s verbonde n dolselinge over nieuwe wereld, oudingen gevon ed op ons uter lutz leelden t leven in Hon

wij weer met anderen in aanraking gebracht, die ook weer met oprechte liefde en vertrouwen ons tegemoet kwamen en een warm hart voor den arbeid van „Bethesda“ bleken te hebben. Zoo loonde God ons, dat Hij zegen gaf op onze reis en wij hopen en gelooven, dat de band die Nederland en „Bethesda“ verbindt, steeds vaster en inniger worden zal.

B. W.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN.

Hooftgeachte Dr. De Moor!

Laat ik mogen aanvangen met U hartelijk te danken, dat we Uw referaat in „De Reformator“ nog eens rustig konden nalezen en nader overwegen. Uij wilt mij nu zeker wel toestaan, mijn bezwaren, die ik op de conferentie in een paar opmerkingen ietwat schuchter en in den vragenden vorm ontwikkelde, wat breder uittevoeren. U ter nadere overweging aan te bieden. Want ik ben dankbaar, ik mag wel zeggen: zeer dankbaar voor Uw glashelder betoog, maar — toch niet voldaan! Ik zal dan trachten, bij wijze van een viertal opmerkingen, mijn bezwaren te ontwikkelen.

Mijn eerste opmerking geldt den langen tijd in onze kerken heerschende en de daarnaast zij Voetius ontwikkelde opvatting der verkiezing. Met de eerste bedoel ik die opvatting, welke in de vereenigde kerken na 1892 wel zoo ongeveer de heerschende was en nog wel is, en volgens hare voorstanders in art. 22 K.O. kerkelijk is vastgelegd. Ze komt, kort samengevat, hierop neer, dat het recht der verkiezing berust bij den kerkeraad, terwijl aan de leden der gemeente slechts adviseerende invloed toekomt, maar dat met deze aanvulling er bij, dat de vrouwen tot nu toe van dien invloed bijna geheel waren uitgesloten; ze mochten in den regel geen namen opgeven voor het gestal en ook niet mede stemmen uit de dubbele getallen, maar alleen met de mannen aan de approbatie, d. i. aan de stilzwijgende goed- of gemotiveerde afkeuring deelnemen. Immers in art. 23 K.O. staat uitdrukkelijk: „De ouderlingen zullen door het oordeel des kerkeraads en der diakenen verkozen worden“, wat dan, zooals het in art. 4 K.O. staat, zeggen wil: „dat de verkiezing al geschieden door den kerkeraad en de diakenen“, terwijl bij deze opvatting aan den drievoudigen invloed der gemeente, n. l. de aandacht vestigen op personen toer de grootslijst, het stemmen uit het dubbel getal al staat daar ook uitdrukkelijk, dat het halve deel door de gemeente verkozen wordt en de approbatie of goedkeuring der gekozenen, slechts een adviseerend karakter wordt toegekend.

Onderstschon was al meermalen, bijv. door Dr. A. Kuyper Sr in „De Heraut“ en door Dr. H. H. Kuyper in zijn brochure: „De verkiezing voor het ambt“ op het gemiddeld verkiezingsrecht der gemeente den nadruk gelegd, en duidelijk uitgesproken, dat het recht der gemeente bij de verkiezingen in de K.O. niet genoeg is uitdrukking kwam; zie „De verkiezing voor het ambt“, blz. 55. Toen echter in de latere jaren ook de vraag van het kerkelijk stemrecht der vrouw zich al meer begon op te dringen en sommigen aan de consequentie niet konden ontkomen, dat de vrouw evenveel als de man aan de stemming mag deelnemen, wijl dit toch eigenlijk niet meer is dan het openbaren van een wensch en een advies, kwam deze meer „democratische“ richting in een nieuw stadium, doordat Dr. H. H. Kuyper uit Voetius twee dingen aantoonde, n. l. dat naar diens oordeel het stemmen van ambtsdragers door de gemeente een daad van algemeene regeermacht is; en voorts, dat de vrouwen volgens 1 Tim. 2:12 van de uitoefening dier algemeene regeermacht zijn uitgesloten. Deze gedachte scheen wel nieuw te zijn, omdat ze en blijkbaar reeds in de 17e eeuw in de 19e eeuw in de kerken vóór en ná de vereeniging van 1892 zoo goed als niet tot ontwikkeling kwam, maar in het wezen der zaak is ze al drie eeuwen oud en uit de 16e eeuw van Voetius afkomstig.

Zoo plaatste het naastblijgende vraagstuk van het kerkelijk vrouwen-stemrecht ons opeens voor een dieper liggend vraagstuk, n. l. of stemmen een daad van regeering is ja dan neen; en die beide op elkaar inwerkende vragen hebben ons kerkelijk inzicht wel een tijd lang bemoeid, maar zoo langzamerhand trekken de bevelen op en worden de beide opvattingen meer en meer duidelijk. De voorstanders van de eerste opvatting, die door U, gesteund door Dr. J. D. van der Munik, in Uw referaat op zoo bezielende wijze is verdedigd, trachten aldus: de kerkeraad verkoest en de stemming der gemeentelieden om tot aanwijzing van ambtsdragers te komen, is geen daad van regeermacht, doch draagt slechts een adviseerend karakter. Intusschen merk ik hier even op, dat volgens Uw opvatting niet in de stemming, maar wel in de approbatie een zeker regeerend besloten ligt. Letterlijk zegt U: „Het is betrekkelijk voor het beginsel onverschillig of zij (de gemeente) reeds eerder mede werkte door grootslijst en stemming, maar wat nimmer mag onthouden is het fundamenteel van alle verkiezing naar Schriftuurlijke Gereformeerde beginselen, n. l. de approbatie. Dat is een daad van regeermacht bij uitnemendheid, welke de gemeente in ruimeren zin verricht en waardoor voorkomen wordt, dat een clerus zou gaan heerschen over het erfdeel des Heeren“ (Spaiering van mij, J.). Indien dat nu waar is, n. l. dat met de stemming, maar wel de approbatie (goedkeuring der gekozenen) een daad van regeermacht is, en nog wel bij uitnemendheid! dan zou ik zoo zeg-

gen: wat belang heeft dan toch de vraag, of stemmen een regeerdaad is, ja dan neen! want die regeermacht ligt dan in elk geval in de approbatie! En wanneer ik het dan even — heel even maar — in verband mag brengen met de vrouw, (want achter Uw referaat ligt immers het vraagstuk van het vrouwen-stemrecht in de kerk verborgen en zoo hier en daar komt het tusschen de regels doorgluten) dan zou ik zeggen: zelfs al ware stemmen een daad van regeermacht, dan zou de vrouw er nog evenveel aan mogen deelnemen als aan de approbatie, d. w. z., dan is de slagboom, die den toegang voor de vrouw naar de stamhus versperst al lang opgeheven! Hoe gaarne zou ik hier verder op willen doorgaan, maar ik zie Uw vinger dreigend opgestoken en hoor U tegenwerpen: dat heb ik er buitengelaten, daarover moogt gij niet handelen, dat is verboden terrein! Vergeef mij daarom dat uitstapje, want we waren te dicht in de buurt bij het vrouwen-stemrecht dan dat ik er over zwijgen kon!

Opmerkelijk is echter wel, dat de voorstanders van de meer aristocratische opvatting, n. l. dat het verkiezingsrecht volledig bij den kerkeraad berust, juist door deze stelling opeens tot de meest democratische stelling komen: dat de vrouwen zonder bezwaar tot de kerkelijke stemming kunnen toegelaten worden, wijl stemmen toch slechts een adviseerend karakter draagt. En opmerkelijk is omgekeerd evenzeer, dat de voorstanders van de meer democratische opvatting, die aan de gemeente niet slechts meer invloed, maar ook deel aan de regeermacht wil geven, juist daarom met Voetius zegt: Stemmen is een daad van algemeene regeermacht en daarvan zijn de vrouwen volgens 1 Tim. 2:12 uitgesloten. Het komt mij voor, dat U met deze tweede opvatting niet genoeg hebt gerekend!

Mijn tweede opmerking betreft de gegevens der Schrift. Immers U leest in de door U aangevoerde teksten, dat de benoeming tot het ambt geschiedt door de ambtsdragers en dat de stemming der gemeentelieden slechts een adviseerend karakter droeg. Het komt mij voor, dat er nog een ander element in ligt, dat door U wel niet voortgezien, maar toch verkeerd gekarakteriseerd is, n. l. dat er, zooals Voetius zegt, wel ter dege een element van algemeene regeermacht (potestas regiminis communis) in opgesloten ligt. Toen ik die uitdrukking bij Voetius las (zie Pol. Ecl. dl. I:33; en dl. III:209) kwam de vraag bij mij op: waarom leidt Voetius die regeermacht der gemeentelieden toch af? En hoewel hij het niet uitdrukkelijk zegt, ligt, dunkt mij, het antwoord voor de hand, n. l. uit het ambt der geloovigen. Immers de geloovigen zijn niet alleen profeten en priesters, maar ook koningen; en als koningen komt hun een zekere heerschappij, een zekere regeermacht toe. „Indien wij verdragen“, schrijft Paulus aan Timotheüs (2 Tim. 1:12), „wij zullen ook met Hem heerschen.“ Zie ook Zond. 12 vr. 32 Hand. 13 dat Uit dat koningschap moet nu, naar het mij voorkomt, die „algemeene regeermacht“, waarvan Voetius spreekt, afgeleid worden. En in die algemeene regeermacht ligt nu het recht der gemeentelieden opgesloten om, onder leiding van de bijzondere regeermacht des kerkeraads, bij de verkiezing der ambtsdragers mede te werken en bij het aandacht vestigen op personen voor de grootslijst, en bij het stemmen uit de dubbele getallen en bij de approbatie of goedkeuring der gekozenen. Welnu, dat element der algemeene regeermacht komt ook in de verschillende teksten, die op de verkiezingen betrekking hebben, en mede door U genoemd zijn, duidelijk aan het licht.

Vooreerst bij de keuze van Matthias tot apostol. Hand. 1:23, vr. Wij vinden daar beide elementen, n. l. de bijzondere (extra-ordinaire) regeermacht der apostelen, want zij stellen de vereischten vast, vs. 21—22; maar ook de algemeene regeermacht der gemeentelieden, want de „mannen broeders“ vs. 16, maken het dubbelgetal op vs. 23: „en zij stelden er twee“ enz.; zij baden voorts vs. 24; en „zij wierpen hunne loten“ vs. 26. Er is hier dunkt mij onmiskenbaar reeds een algemeen regeerement van het ambt der geloovigen op te merken, dat natuurlijk onder de leiding van de extra-ordinaire regeermacht der apostelen staat.

Die beide elementen vinden wij ook bij de verkiezing van zeven diakenen, Hand. 6:1—6. De leiding gaat weer van de apostelen uit, want zij stellen de vereischten vast, vs. 3; maar de leden der gemeente verkiezen dan het zevental: „en zij verkoren: Siefamus“ enz.; terwijl daar voor verkiezen het gewone Griekse woord „eklegem“, Latijn „eligere“ staat, waarvan electio (verkiezing) afkomt. In deze verkiezing der zeven diakenen komt het algemeene regeerement der gemeentelieden duidelijk aan het licht. Natuurlijk staat die keuze onder leiding van de extra-ordinaire regeermacht der apostelen en worden zij door hen in het ambt bevestigd.

Kindelijk wijzen wij nog op 2 Cor. 8:19, waar van Titus staat: „En dat niet alleen, maar hij is ook van de gemeenten verkoren om met ons te reizen met deze gave“ enz. Hoe nu ook het woord „verkoren“ (cheirotóntheis) te verklaren zij, of als een keuze door handopstelling, of in het algemeen als een aanwijzing door keuze, er staat toch uitdrukkelijk, dat hij door de gemeente werd verkoren tot deze belangrijke opdracht. Ook hier hebben wij weer datzelfde algemeene regeerement der gemeentelieden.

Daarom komt mij dan ook Uw stelling, dat het recht der verkiezing bij „de georganiseerde gemeente, dus den kerkeraad“ berust, veel te eng voor Zeker, de verkiezing berust bij „de georganiseerde gemeente“, maar deze is niet slechts de kerkeraad; neen, de georganiseerde gemeente is de gemeente, zooals ze bestaat en werkt

niet slechts door één orgaan, n. l. den kerkeraad, maar door haar beide organen, n. l. van het algemeen ambt der geloovigen en van het bijzondere ambt van den kerkeraad, en die beide organen in onderlinge verhouding, zoodat de regeermacht der geloovigen aan de leiding der bijzondere regeermacht van den kerkeraad onderworpen is.

Mijn derde opmerking raakt de bepalingen der K.O. U hebt beloofd, dat eigenlijk van den beginne aan in de Gereformeerde Kerken gold wat later in art. 22 K.O. aldus geredigeerd is: „De ouderlingen zullen door het oordeel des kerkeraads en der diakenen verkozen worden“, enz. Daartegen merkte ik op de conferentie reeds op, dat er in art. 22 ook nog een ander element lag, n. l. dat in het geval de kerkeraad de gemeentelieden uit een dubbel getal laat stemmen, deze stemming een beslissend karakter draagt, want er staat: „of een dubbel getal aan de gemeente voor te stellen, om het door haar gekozen halve deel op dezelfde wijze in den dienst te bevestigen“, enz. Ik voerde nog aan, dat dit reeds te Dordrecht 1578, art. 12, in de K.O. kwam, en wel in Middelburg 1581, art. 15, veranderd was, doordat vercoren (waarvoor reeds in de Weselsche artt. II:4 (media pars electa, d. i. het halve deel gekozen zijnde) het woord electio (verkiezing) gebruikt werd), door geapprobeerd vervangen werd, maar dat het woord verkoren door de volgende synode te Gravenhage 1586, reeds weer was opgenomen, en tot nu toe was gebleven. En ik vroeg U of U daarop (ik bedoelde, dat er van verkiezing van het halve deel door de gemeente gesproken wordt) wel voldoende had gelet. Uij Uw antwoord bleek mij, dat een debat niet de beste gelegenheid is om elkaar te begripen, want U ging niet in op de betekenis van het woord „verkoren“, maar op de vergissing in 1581 en merkte alleen op, wat op zichzelf volkomen juist is, dat dit woord geapprobeerd in 1581 blijkbaar een fout moet geweest zijn. Het punt waarop het echter aankomt bleef daardoor rusten. Want de stemming (zooals wij gewoonlijk zeggen) is een electie, een verkiezing, en draagt dus een beslissend karakter. Er staat hetzelfde woord, dat in art. 31 onzer Bepijdenis staat, n. l. dat de ambtsdragers tot hunne ambten verkoren worden „door wettige verkiezing der kerk“ (legitima ecclesiae electione), waarvan U opmerkt: deze electio (verkiezing) niet als suffragium (stemming) bedoeld, doch als tegenstelling met het zich indringen in het ambt zonder wettige beroeping. Verkiezing (electio), wilt U daar zeggen, beteekent dus: wettige beroeping.

Welnu, beteekent het dat ook niet aan het slot van art. 22? Wanneer de kerkeraad de stemgerechtigde leden oproept om met hem uit het dubbelgetal het halve deel te kiezen, is deze stem een beslissende (decisieve) stem en moeten de gekozenen door den kerkeraad bevestigd worden, tenzij er bij de approbatie alsnog wettige bezwaren worden ingebracht; maar dat is ook mogelijk in het andere geval, dat art. 22 nog openlaat, n. l. dat de kerkeraad zelf zonder de gemeente te laten stemmen het aantal ambtsdragers kiest, want die moeten daarna dan ook nog door de gemeente geapprobeerd worden, wat altijd de mogelijkheid van wettige bezwaren veronderstelt. Nu merkt U wel op, dat art. 22 aan den kerkeraad het recht geeft de ambtsdragers te kiezen, zoodat hij niet aan de gemeente gebonden is, maar hierop is mijn antwoord: zoo staat het wel in art. 22, d. i. in ons geldend kerkrecht (jus constitutum), de vraag is echter of dat wel is naar de beginselen der Schrift, en naar het kerkrecht zooals het wezen moet (jus constituendum). Op de reactie van art. 22 is meer dan eens, het laatste nog door Dr. Van den Brink gegrondde aanmerking gemaakt. Het komt mij voor, dat dit beroep niet afdoende is. Indien uit het algemeene koningschap van het ambt der geloovigen voortvloeit, dat het stemmen uit de dubbele getallen een zeker regeerement insluit, dan moeten de artt. 4, 5, 22 en 24 der K.O. in dien geest gewijzigd worden.

Mijn vierde opmerking betreft Uw beide bedenkingen tegen Voetius, n. l. te, dat hij „eenigszins in tegenspraak“ met zichzelf, van de vrouw verklaart, „dat zij niet bij de uitoefening van de regeering en de kerkelijke tucht met de mannen mag stemmen“, en 2e dat „waar Voetius lang en breed handelt over vragen als: of een vrouw een mensch is... een afwijking der natuur is en daarom eigenlijk een monster moet heeten“ enz., het hem gemakkelijk viel aan de vrouwen het stemrecht in de gemeente te ontzeggen. Reeds op de conferentie vroeg ik, of U zich niet deze opmerkingen niet al te gemakkelijk van Voetius afmaakt.

Wat het eerste punt betreft, als Voetius enerzijds verklaart, dat „de stemmenden of verkiezenden of roependen volgens art. 4 K.O. zijn de diakenen, ouderlingen en diakenen“, Pol. Ecl. dl. III:555, en op een andere plaats, dat de regeermacht in een algemeene regeermacht, die aan de gemeentelieden en een bijzondere regeermacht, die aan de ambtsdragers toekomt, onderscheiden moet worden, en dan nader verklaart, dat het stemmen der gemeentelieden tot die algemeene regeermacht behoort, en dat de vrouwen bij de uitoefening van die algemeene regeermacht niet de mannen niet mogen stemmen, Pol. Ecl. dl. I:33 en III:209, dan is dat dunkt mij geen tegenspraak, maar alleen een bewijs, dat Voetius de bepaling van art. 4 K.O. in dien zin opvat, dat, zooals hij dl. III:544 zegt „aan den kerkeraad de regerende en voorafgaande alsook de voldingende en beslissende macht, dus het eindoordeel toekomt“. Het art. zou te lang worden om er breder over uit te wijden, maar tegenspraak is daar dunkt mij niet in. Trouwens als Voetius op twee plaatsen opzettelijk de vraag van de rechten der

Onder de betere
fabrikaten
behoort

HET HOFBERG-ORCEL

— door zijn hooge
muzikale eigenschappen
tot den eersten rang.

Firma A. DE ZEEUW (N. G. Klijn)
:- Rosestraat 42a - Rotterdam -: